

Таблиця 1.

**Показники рівня сформованості вмінь порівнювати
у школярів молодшого шкільного віку із ЗПР**

Показники Рівні	Формувальний Етап (%)	Контрольний Етап (%)
Високий (1 група)	20	40
Середній (2 група)	50	50
Низький (3 група)	20	10
Прийом порівняння взагалі не сформовано (4 група)	10	–

Висновки. Таким чином, однією з важливих предметних компетентностей, які формуються у школярів молодшого шкільного віку з ЗПР є вміння порівнювати. Систематична робота у цьому напрямку свідчить про позитивну динаміку розвитку й корекції умінь здійснювати порівняння на уроках навчального предмету «Я досліджую світ».

Перспектива дослідження. Перспективою наступних досліджень є розширення умінь дітей робити порівняння не тільки на природньому матеріалі, але й на прикладах суспільного життя, культури, техніки тощо.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Державний стандарт початкової освіти. URL: <http://surf.li/wqqd>.
2. Косенко Ю. М. Формування понятійних систем у розумово відсталих школярів на уроках історії. Теоретичні та методичні аспекти корекційно-реабілітаційної діяльності : монографія. Суми, 2015. С. 210–232.
3. Ушинський К. Д. Людина як предмет виховання [уривок передмови]. *Педагогічна майстерність : хрестоматія*. К. : Вища школа, 2006. С. 275–276.

Лілія СОВГИР

магістрантка спеціальності 016
Спеціальна освіта (Олігофренопедагогіка)
Сумського державного педагогічного
університету імені А. С. Макаренка
Науковий керівник – **Т. М. ДЕГТЯРЕНКО**,
доктор пед. наук, професор

ПЕДАГОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР В ПРОЦЕСІ РОЗВИТКУ ДОВІЛЬНОЇ ПАМ'ЯТІ УЧНІВ ІЗ ЗАТРИМКОЮ ПСИХІЧНОГО РОЗВИТКУ

У статті розкрито педагогічні аспекти використання дидактичних ігор в процесі розвитку довільної пам'яті учнів із затримкою психічного розвитку. Наголошується, що дидактична гра є методом навчання і виховання, головне призначення якого полягає у формуванні системи уявлень і понять, активного

інтересу до того, що може стати джерелом удосконалення пізнавальних умінь і навичок шляхом вправлення в процесі ігрової діяльності. Ці ігри дають можливість навчати дітей різноманітним способам вирішення практичних завдань, сприяють покращенню процесу розвитку довільної пам'яті.

Ключові слова: використання, дидактичні ігри, довільна пам'ять, затримка психічного розвитку, учні початкових класів.

Sovgyr L. Pedagogical aspects of using didactic games in the process of development of voluntary memory pupils with delayed mental development

The article reveals the pedagogical aspects of using didactic games in the process of developing the voluntary memory of students with mental retardation. It is emphasized that the didactic game is a method of learning and education, the main purpose of which is to form a system of ideas and concepts, an active interest in what can become a source of improving cognitive abilities and skills through practice in the process of game activity. These games provide an opportunity to teach children various ways of solving practical tasks, contribute to the improvement of the process of the development of arbitrary memory.

Key words: use, didactic games, arbitrary memory, mental retardation, elementary school pupils.

Постановка проблеми. В дослідженнях останніх років відмічається тривожна тенденція зростання кількості дітей з відхиленнями фізичного та психічного здоров'я, які зумовлюються біологічними, екологічними, соціально-психологічними та іншими чинниками, а також їх поєднанням. На сучасному етапі розвитку суспільства особливо актуальною постає проблема вивчення і корекції психічного розвитку дітей, які не були охоплені державною системою цілеспрямованого навчання й виховання. До цієї категорії можна віднести і дітей із затримкою психічного розвитку.

Гармонійний розвиток усіх психічних процесів (відчуття, сприймання, мислення, пам'ять, уява, увага, мовлення) передбачає гармонійний розвиток особистості у цілому. Вважається, що пізнавальні процеси є складовою частиною будь-якої людської діяльності. Психічні процеси взаємодіють між собою, утворюючи цілу систему. Проте, випадіння будь-якої ланки цієї системи, передбачає порушення інших. Наприклад, порушення пам'яті може передбачати порушення психічної та розумової діяльності загалом.

Актуальність. Проблема дослідження пізнавальних процесів, зокрема, пам'яті у дітей із затримкою психічного розвитку була і залишається однією з актуальних. Питання розвитку пам'яті розглядали такі вчені зарубіжної та вітчизняної науки, як В. Давидов, Д. Ельконін, Г. Костюк, Г. Люблінська, О. Мастюкова, А. Петровський, Т. Сак,

О. Усанова, М. Шеремет, Л. Шипіцина та ін. Аналіз проблеми затримки психічного розвитку показує, що внаслідок цього порушення найбільше страждає інтелектуальний компонент загального психічного розвитку дітей, і тому ефективність корекції недоліків у таких дітей повинна визначатися, насамперед, змінами в показниках їхнього інтелекту [1; 3].

Більшість дослідників в галузі педагогіки та психології визначають поняття затримки психічного розвитку як пограничний стан між нормою і патологією розвитку, який має тимчасовий характер відставання, відповідно до темпів біологічного дозрівання, і який може коригуватися при застосуванні адекватної системи педагогічних заходів. Наявність суперечностей між психологічними, соціальними і фізичними потребами дітей означеної нозології та їхніми можливостями визначає пошук і наукове обґрунтування ефективних шляхів розвитку процесу розвитку довільної пам'яті молодших школярів із затримкою психічного розвитку засобами дидактичних ігор в умовах освітнього закладу та необхідність створення відповідних умов для їхньої соціальної інтеграції.

Мета статті – розкрити педагогічні аспекти використання дидактичних ігор в процесі розвитку довільної пам'яті учнів із затримкою психічного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Формування довільної пам'яті відбувається на основі розумового розвитку дитини. Передумовами її виникнення є: успіхи в розвитку довільної практичної та ігрової діяльності; формування у дітей дій, для яких необхідна характерна для довільного запам'ятовування орієнтація на майбутнє. Такі дії зумовлюють у дитини вимоги дорослих, наприклад, виконати доручення не зараз, а через деякий час, розповісти про побачене на прогулянці; певний рівень мовленнєвого розвитку. Завдяки цим передумовам дитина спочатку вчиться запам'ятовувати чи пригадувати за ініціативою дорослих, потім поступово сама стає ініціатором.

Довільна пам'ять визначається як процес запам'ятовування і відтворення матеріалу, що передбачає свідому постановку мети та вимагає вольових зусиль. Вона починає формуватися у середньому дошкільному віці. Ранні її прояви спостерігаються в запам'ятовуванні умов сюжетно-рольової гри, без якого неможливе успішне виконання дитиною взятої на себе ролі. У грі вона запам'ятовує значно більше слів, ніж за вимогою дорослого [2].

Специфічним методом навчання дітей молодшого шкільного віку є дидактичні ігри і вправи. Особливість дидактичних ігор в тому, що вони створені дорослими з метою навчання і виховання дітей. Проте, навіть створені в дидактичних цілях, вони все-одно залишаються іграми [4]. Саме ця особливість дидактичних ігор обумовлює їх цінність як методу навчання: в грі діти краще засвоюють складний матеріал.

Дидактична гра одночасно є формою навчання і виховання дітей. Витоки її в народній педагогіці, яка створила багато навчальних ігор на основі поєднання гри з піснею, з рухами. У дидактичній грі містяться всі структурні елементи, характерні для ігрової діяльності дітей: задум, зміст, ігрові дії, правила, результат. Але проявляються вони в дещо іншій формі і зумовлені особливою роллю дидактичної гри у вихованні та навчанні дітей.

Діти із затримкою психічного розвитку пасивні і не виявляють бажання активно діяти з предметами та іграшками. При проведенні ігор вчителю слід враховувати, що низький рівень розвитку комунікативних умінь може спричинити відхилення у психічній сфері дитини такі як підвищена збудливість, замкнутість, депресивні стани, негативізм, апатичність, психічна виснаженість. Порушення загальної і мовленнєвої моторики призводить до швидкої стомлюваності у грі. Педагогу необхідно створювати у дітей позитивне емоційне відношення до запропонованої діяльності [3].

Сутність дидактичних ігор полягає у вирішенні пізнавальних завдань, поставлених в цікавій формі. Саме вирішення пізнавальної задачі пов'язано з розумовою напругою, з подоланням труднощів, що привчає дитину до розумової праці. Одночасно розвивається логічне мислення дітей. Засвоюючи або уточнюючи в дидактичній грі той або інший програмний матеріал, діти вчаться спостерігати, порівнювати, класифікувати предмети по тих або інших ознаках; вправляти пам'ять, увага; вчаться застосовувати чітку і точну термінологію, зв'язно розказувати; описувати предмет, називати його дії і якості; проявляють кмітливість, винахідливість [5].

Значення дидактичних ігор для розвитку дітей надзвичайно велике ще і тому, що в процесі ігрової діяльності разом з розумовим розвитком здійснюється фізичне, естетичне і етичне виховання. Виконуючи різноманітні рухи, дії з іграшками і предметами, дитина розвиває дрібні м'язи руки. Засвоюючи кольори, їх відтінки, форму

предметів, маніпулюючи іграшками і іншим ігровим обладнанням, набуваючи певного чуттєвого досвіду, діти починають краще розуміти красу навколишнього світу.

Дидактична гра уявляє собою метод навчання, що дає змогу формувати в учнів уміння й навички або систему уявлень і понять шляхом вправлення в процесі ігрової діяльності. Вона включає конкретну вправу (дидактична основа) та ігрові дії, ігровий момент або ігрову ситуацію і складається з таких компонентів: дидактична задача, ігрова дія чи ігровий елемент, правила гри, хід гри, підсумок або закінчення гри [4]. Дидактична гра – гра, спрямована на формування у дитини потреби в знаннях, активного інтересу до того, що може

Технологія ігрових форм навчання націлена на те, щоб навчити дітей усвідомлювати мотиви свого навчання, своєї поведінки в грі і в житті, тобто формувати цілі і програми власної самостійної діяльності та передбачити її найближчі результати.

Гра відтворює стабільне і новаційне в життєвій практиці і, значить, є діяльністю, в якій стабільне відображають саме правила й умовності гри – в них закладені стійкі традиції і норми, а повторюваність правил гри створює тренінгову основу розвитку дитини. Новаційність йде від установки гри, яка сприяє тому, щоб дитина вірила або не вірила у все, що відбувається в сюжеті гри. У багатьох іграх «функція реального» присутня чи то у вигляді ігрових умов, чи то у вигляді предметів – аксесуарів, чи то в самій інтризі гри.

Дидактичні ігри мовленнєвого змісту дозволяють проводити систематичну роботу з дітьми із затримкою психічного розвитку по розвитку їх активного словника, збагаченню значень загальноживаних слів, діалогічного і контекстного мовленнєвого спілкування. Дидактичні ігри екологічного спрямування передбачають формування у даних дітей екологічної культури, правил поведінки на природі, виховання дбайливого і бережного ставлення до всього живого, що її оточує.

Потрібно постійно пам'ятати, що час, вільний від навчання, учні молодшого шкільного віку із затримкою психічного розвитку можуть проводити в грі. Бездіяльність не сприяє подоланню відхилень у стані нервової системи, призводить до відставання у психічному розвитку. Дуже важливо виявити, чим зацікавлена дитина, що викликає в неї задоволення і радість і саме це повинно наповнити зміст дидактичної гри. Від бажання дитини, від її зацікавленості, через її можливості – до

вирішення її проблем – таким є шлях, який фахівці повинні долати постійно, організовуючи дидактичні ігри з дітьми із затримкою психічного розвитку.

Для забезпечення формування і розвитку дітей із затримкою психічного розвитку необхідно використовувати адекватні методи виховної роботи, серед яких важливе місце належить дидактичній грі. Дидактична гра є методом навчання і виховання, головне призначення якого полягає у формуванні в учнів умінь і навичок, системи уявлень і понять, активного інтересу до того, що може стати джерелом удосконалення пізнавальних умінь і навичок шляхом вправлення в процесі ігрової діяльності.

Висновки. Таким чином, в роботі розкрито педагогічні аспекти використання дидактичних ігор в процесі розвитку довільної пам'яті учнів із затримкою психічного розвитку. Особлива роль дидактичної гри в процесі розвитку дітей означеної нозології визначається тим, що саме вона повинна зробити зазначений процес емоційним, дієвим, полегшити перехід від гри до суттєвої розумової діяльності. Ці ігри дають можливість навчати дітей означеної нозології різноманітним економним та раціональним способам вирішення тих чи інших розумових і практичних завдань, сприяють покращенню процесу розвитку довільної пам'яті.

Перспектива дослідження. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо в удосконаленні сучасних підходів до використання дидактичних ігор в освітньому процесі для дітей із затримкою психічного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ляшенко Т. Д., Бастун Н. А., Сак Т. В. Діти з затримкою психічного розвитку та їх навчання : навч. посіб. для педагогів і шкільних психологів. К. : ІЗМН, 1997. 128 с.
2. Життєва компетентність особистості : наук.-метод. посіб. / за ред. Л. Сохань, І. Єрмакова, Г. Нессен. К. : Богдан, 2003. 520 с.
3. Миронова С. П. Корекційна психопедагогіка. Олігофренопедагогіка. Кам'янець-Подільський, 2015. 312 с.
4. Рудакова Т. І. Дидактична гра – дієвий засіб активізації пізнавальної активності учнів. *Початкове навчання та виховання*. 2005. № 16–18. С. 7–13.
5. Савінова Н. В. Проблеми підготовки майбутніх корекційних педагогів до роботи в умовах інклюзивного навчального заклад. *Актуальні питання корекційної освіти (педагогічні науки)*. 2016. Вип. 7. Т.1 (7). С. 359–370.